

Rigdomme og møder mellem mennesker

Yngstetrinnet

Rigdomme og møder mellem mennesker er én af i alt seks bøger der ledsager isskosserne på Isfjordscentrets udstilling.

Fag

Tværfagligt – naturfagene – historie

Læringsmål

- Eleverne opnår viden om kulturmødet mellem nordboerne og inuit omkring 1200-tallet og med de europæiske hvalfangere 400 år senere. De får endvidere kendskab til de forskellige indvandring i Grønland, som startede for 4500 år siden.
- Eleverne opnår særlig viden om at disse møder gjorde området omkring Diskobugten og Sermermiut til centrum for udveksling af kultur, handel og viden.
- Eleverne træner deres færdigheder i kommunikation og samarbejde.

Organisering

Lad eleverne arbejde i mindre grupper, parvis eller enkeltvis. Afhængigt af, hvad der passer bedst til den enkelte elev, og hvilke kompetencer der skal udvikles. Vær opmærksom på, at det ikke nødvendigvis er ens bedste ven, man arbejder bedst sammen med. Samarbejde mellem eleverne handler om netop samarbejde og ikke kun samvær.

Om materialet

Det digitale materiale er i Keynote-format. Er eleverne ikke fortrolige med dette program, kan materialet downloades i PowerPoint-format.

Forløbet omfatter tre trin:

- Introduktion til bogen *Rigdomme og møder mellem mennesker*
- Arbejdet med de enkelte kapitler
- Efterarbejdet med diskussion af forløbet og eventuelt videre behandling af selvvalgte temaer

Side til side vejledning

Bogen

Lad eleverne gå på opdagelse i billederne i *Rigdomme og møder mellem mennesker*. Bogen er udgangspunkt for de opgaver eleverne skal arbejde med. Den indeholder en introduktion og fem kapitler. Hvert kapitel er inddelt i to eller tre afsnit.

Til hvert afsnit i bogen stilles nogle opgaver eleverne skal løse. Først er der en tekst de skal læse eller få læst op, og herefter nogle spørgsmål de skal arbejde med. Sidehenvisningerne til bogen og supplerende links kan hjælpe eleverne med at finde svar. Det anbefales at eleverne selv finder på flere spørgsmål.

Hvilken metode de anvender til deres svar på opgaverne, er afhængigt af hvad de er fortrolige med, eller om de måske skal lære en ny metode. Man kan vælge: tekst, lyd, billede og/eller tegning. Er der behov for yderligere plads til svarene, kan der tilføjes flere slides.

Introduktion

Verden kommer til Diskobugten

Isen og det rige dyreliv i området omkring Ilulissat har trukket mennesker til området siden de første indvandring og frem til i dag. Det var især havets fangst og interessen for isen, der skabte grobund for, at mennesker mødtes i området og udvekslede redskaber, ideer og kultur. Nordboerne rejste til området fra Sydgrønland omkring år 1000 for at få fat i tænder fra hvalros og narhval. Her skete formentlig et kulturmøde mellem nordboerne og inuit i Diskobugten, da inuit indvandrede omkring år 1200.

Omkring år 1600 blev området opdaget af hvalfangere og opdagelsesrejsende fra Europa, som satte livet på spil, når de rejste over havet for at få del i de værdifulde hvaler og råmaterialer. De kom også for at foretage forskningsekspeditioner og udbrede europæiske ideer. Disse møder mellem mennesker gjorde området omkring Diskobugten og Sermermiut til et centrum for udveksling af kultur, handel og viden mellem forskellige kulturer. Udvekslinger, som har skabt forandringer både lokalt og globalt.

Hvalrosjagt og narhvalfangst

Dette kapitel i materialet indeholder to afsnit.

Nordboerne rejser til Diskobugten

Ifølge de islandske sagaer blev Erik den Røde gjort fredløs i Island i år 982. Han drog ud med 25 skibe hvoraf kun 14 nåede frem. De overlevende bosatte sig i Sydgrønland. I Qassiarsuk findes der ruiner fra nordboerne, og området er på Unescos verdensarvsliste.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvorfor drog Erik den Røde til Grønland?

- Hvor mange skibe drog han af sted med og hvor mange kom frem?
- Nordboerne levede i Sydgrønland men tog om sommeren til Diskobugten. Hvorfor?

Tal med dem om begrebet *fredløs*. Hent mere viden eller inspiration til samtalen med eleverne om [Erik den Røde](#).

Mødet mellem nordboerne og inuit

Inuit, som det nuværende grønlandske folk stammer fra, indvandrede fra Canada omkring år 1200. De bosætter sig bl.a. ved Sermermiut-bopladsen. Det er her de møder nordboerne.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Billedet forestiller to nordboere. En mand og en kvinde. Lav en tegning af en inuit kvinde og en inuit mand.
- Hvor kom inuit fra?
- Hvor kom nordboerne fra?

Tal med eleverne om forskellene i inuits og nordboerens påklædning.

Trommedans

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle tre afsnit handler om det kulturelle møde mellem inuit og nordboerne.

Trommedans

Lad eleverne se nøje på billedet side 16. Tal med dem om hvad det forestiller – om de kan se, hvem der er inuit og hvem der er nordboere – om hvad formålet var med trommedans.

Når eleverne har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

Du og din ven skændes. Hvad skændes I om?

- Indtal eller skriv en historie om
  - hvad I blev uvenner over
  - hvordan I blev gode venner igen

Fangstdyrene viser vejen

Inuit rejste over store afstande. Vandringsvejene fulgte fangstdyrene og sæsonen. Om sommeren rejste inuit ind i fjordene til sommerbopladsen for at fange rensdyr, ørred og helleflynder. Vinteren tilbragte de ved vinterbopladsen som Sermermiut. Gennemgå kortet på side 19 i bogen og tal med dem om – hvorfor inuit rejste langt omkring – hvilke dyr de fangede – mødet med andre mennesker, med hvem de udvekslede varer og historier.

Når eleverne har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

Du skal fra Sermermiut til Attu for at fange hvaler.

- Hvor langt er der?
- Hvilken båd sejler du i?
- Hvilke hvaler fanger du?

Giv eleverne mulighed for at bruge deres fantasi – måske vælger de en speedbåd – det vil give anledning til at tale med dem om kajak og konebåd, som man brugte den gang til henholdsvis sæl- og hvalfangst.

Fiskeliner for fedtsten

I mødet mellem inuit fra Ilulissat og inuit fra Sydvestgrønland blev der byttet hvalbarder med fedtsten.

Hvalbarder blev bl.a. brugt til fiskeliner, som benyttedes til at fange hellefisk og rød-fisk om vinteren fra havisen.

Fedtsten blev bl.a. brugt til fedstenslamper, som var nyttige når man var på jagt i flere dage uden sollys.

Når eleverne har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- Hvorfor ville inuit fra Sydgrønland gerne bytte 1 fedtsten til 2-4 barder?
- Hvad brugte inuit fra Ilulissat fedtstenen til?
- Hvordan mon man kunne få lys i den? (Man smeltede fedtet fra hvalerne)

De europæiske hvalfangere

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle tre afsnit anlægger et historisk perspektiv.

Hvalfangst – en økonomisk attraktion

Uddrag fra bogen side 24.

”Mellem 1670 og 1750 sejlede hvert år omkring 100-200 skibe fra Europa mod Grønland. Hermed fandt et vigtigt kulturmøde sted i Disko bugten mellem de europæiske hvalfangere og inuit.

Hvalfangsten viste sig at være en god forretning for de investorer, der forstod at tage del i den stigende efterspørgsel på spæk fra grønlandshvalen. Den smeltede spæk blev brugt i Europa til belysning, sæbefremstilling, smøremidler og imprægnering af læder og tekstiler.

Hvalfangerne kompenserede ikke for hvalfangsten, og hvalbestanden kom på et tidspunkt tæt på udryddelse, hvad der havde betydning for grønlændernes levegrundlag.”

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvilke ting købte europæerne af inuit?
- Hvilke ting købte inuit af europæerne?

Tal med eleverne om at det var en god forretning for europæerne men mindre god for inuit.

Udsmykning og mode

Moden i Europa var præget af barokstilen, med bl.a. svulmende skørter. Europæerne brugte hvalbarder som stivere i korsetter og kjoler.

Til gengæld blev den grønlandske mode inspireret af de farvestrålende glasperler. De blev syet på kvindedragterne, og de ses stadig i perlekraven på kvindernes fest- og nationaldragter i dag.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende spørgsmål:

- Hvad er stativet omkring kvinden lavet af?
- Pigerne på billedet har nationaldragter på. Kender du andre lande, hvor man bruger nationaldragter?

Tal med eleverne om begrebet *mode* og brugen af fest- og nationaldragter.

Musik er et verdenssprog

I kulturmødet mellem inuit og europæerne blev der også spillet musik. Musikkulturerne smeltede sammen til dans og fest og skabte gode relationer.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- Sådan danses [kalattuut](#).
Når I har set videoen nogle gange, skal I prøve om I kan danse med.
Tag et billede af jeres dans, og sæt det ind.

Vis eventuelt eleverne denne [video](#), og tal om dans og musik som et verdenssprog.

Den dansk-norske stat og formaliseret handel

Kapitlet indeholder tre afsnit. Alle tre afsnit anlægger et historisk perspektiv.

Handelsstedet Jakobshavn

Uddrag fra bogen side 33

” Handlen med inuit tiltrak danskere og nordmænd. I begyndelsen af 1720erne begyndte den dansk-norske stat at oprette handelssteder, og udvekslingen med grønlænderne blev formaliseret.

Handelsstedet blev kaldt Jakobshavn, og det fik senere kolonistatus under den statsejede Kongelige Grønlandske Handel.

Først fra indførelsen af hjemmestyret i 1979 fik byen officielt sit grønlandske navn tilbage – for grønlænderne havde området dog hele tiden heddet Ilulissat, ‘isfjeldene’.”

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- På side 33 i bogen ses et kort over Ilulissat fra 1919.
Hvor mange inuit-huse er der?
- Tegn et eller flere inuit-huse

Gennemgå signaturerne på kortet side 33 – tal desuden med eleverne om begreberne *kolonistatus* og *hjemmestyre*.

Storfangerne

De fangere der var bedst til at nedlægge fangstdyrene og fange flere end de selv havde brug for til deres familie, blev kaldt *storfangere*. Overskuddet solgte de, og de blev velhavende.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave.

- På billedet ses storfanger Johan Gundel fra Ilulissat. Digt en historie om ham og hans familie.
Skriv, indtal eller tegn din historie:

I 1920erne gik man over til fiskeri, og storfangerne mistede deres status og erhverv. Tal med eleverne om at det var storfangerne, der bestemte på bopladserne, og om hvad det har betydet for storfangernes status, at man skulle omstille sig fra fangst til fiskeri.

Handelsstederne ændrer livsformen

Med kolonibutikkerne ændredes inuits livsform. De flyttede fra bopladserne ind til handelsstederne.

Hvor de tidligere flyttede mellem sommerbopladserne og vinterbopladserne, blev de nu fastboende.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- Lav en liste over de ting, man kunne købe i Sofus butik.

Eleverne kan også vælge at tegne tingene.

Tal med eleverne om positive og negative sider ved inuits nye livsform.

Forskere fra hele verden

Kapitlet indeholder to afsnit. Fokus er på klimaforandring og arkæologiske fund.

Den tidlige forskning i isen

Klimaforskningen baserer sig på den tidlige forskning i isen i Grønland. I dag er det især iskerneforskning, som benyttes til at skelne mellem, hvad der er naturlige og menneskeskabte klimaforandringer.

Når de har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- Lav en lydfil hvor du fortæller om billedet.

Tal med eleverne om naturlig og menneskeskabt klimaforandring, og hvad de eventuelt selv kan gøre ved det.

Tidligere kulturer vækkes til live

Arkæologiske udgravninger ved Sermermiut og Qajaa bopladserne, hvor der er fund af f.eks. stenredskaber og knogler, har givet arkæologerne en forståelse af og viden om de forskellige indvandring i Grønland.

Når eleverne har læst teksten eller fået den læst op, skal de arbejde med følgende opgave:

- På billedet ses en arkæolog der fotograferer i 1932. (side 49 i bogen)
Lav en tegning der viser, hvordan en arkæolog ville fotograferer i dag.

Efterarbejdet

Lav en opsamling i klassen, hvor eleverne kommer med bud på hvad der undrede dem, og hvilket tema de fandt mest interessant.

Lad dem selv vælge et tema de vil fordybe sig i. Bed dem om at begrunde hvorfor, og hvad de vil undersøge nærmere.

Lav en opsamling på tavlen/skærmen af elevernes valg af tema. Lad dem herefter arbejde gruppevis eller parvis med det valgte emne. Enkelte elever kan have behov for at arbejde alene.

Det kan anbefales at eleverne laver deres besvarelse som bog eller tegneserie. Egnete digitale formater er Book Creator og Pixton. Papirformat i form af for eksempel en planche kan anbefales til de alleryngste.

Kolofon

Undervisningsmaterialet til bogen *Rigdomme og møder mellem mennesker* er udviklet til Isfjordscenteret i Ilulissat af Lotte Brinkmann og Daniella Maria Manuel, Anholt Læringsværksted.

Billedkreditering

Lennart Larsen, Danmarkimi katersugaasivissuaq, Nationalmuseet / National museum of Denmark / Nationalmuseet: 11,13
Suliarinnittua ilisimaneqanngilaq, Hans Egede aamma Didrik Arup Seip.
Det gamle Grønlands nye Perlustration eller Naturel-Historie. /
Unknown artist, Egede, Hans, and Didrik Arup Seip.
The New Perlustration or Natural History of Old Greenland. /
Danish Arctic Institute / Lisbeth Bartholdy: 25
Danish Arctic Institute/Erik L. Balslev Smidt: 27
Danish Arctic Institute/William Thalbitzer: 29
Danish Arctic Institute/unknown photographer: 37, 46
Danish Arctic Institute/Ulf Gad: 38
Danish Arctic Institute/Erik Holtved: 49
London Stereoscopic Company: 26
Unknown artist, Fisker, Jørgen, Ilulissat/Jakobshavn, 1984: 32

Materialets tekster, opgaver og billeder må deles, gengives og bearbejdes, når blot man krediterer ophavet: ”*Rigdomme og møder mellem mennesker*” ved Isfjordscentret, Ilulissat’.